

reportatge

>> *Una aula del Collell als anys seixanta.* (Font: ARXIU DEL MUSEU DEL COLLELL)

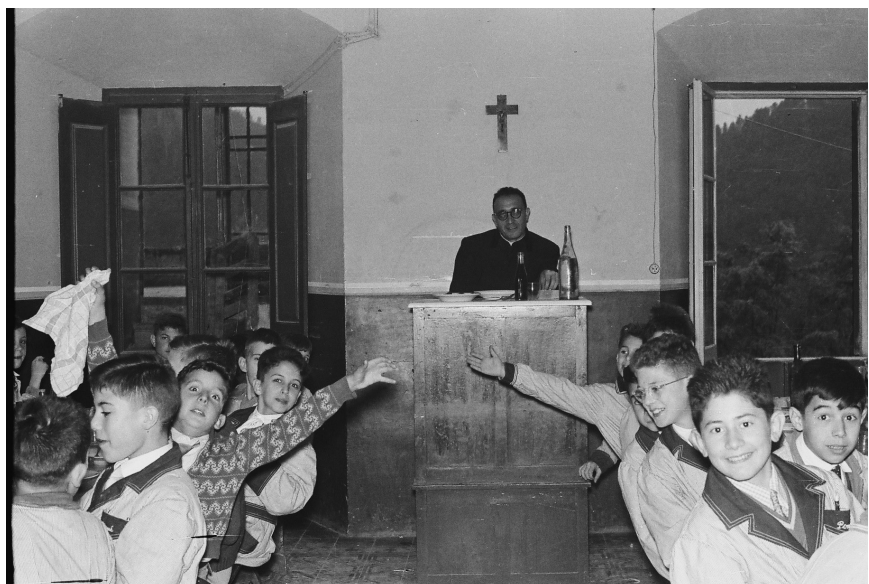
El Collell, la vida a l'internat

La infantesa de més d'una generació es va decidir en una mola impressionant, un lloc enmig d'un paratge de naturalesa feréstega i d'aire idíl·lic, un territori recorregut per llegendes i amb un rerefons religiós que, al segle passat, després de ser seminari a la postguerra, es va convertir en un centre educatiu per a milers de nens i adolescents. L'internat del Collell era a prop de Banyoles i Mieres, a la parròquia de Sant Andreu del Torn. L'autor, que hi va estar internat, en parla amb coneixement de causa.

Text > **JORDI ARBONÈS (Nif)**

A mitjans del segle xx, els alumnes del Collell es dividien en tres classes: els de pagament, els externs, que vivien a prop de l'internat i que tenien la sort de poder anar a dormir a casa, i els fàmuls. Era una època somorta, en la qual la paraula *llibertat* representava la pitjor de les expressions humanes (no es feia servir ni als anuncis de la televisió). La televisió en blanc i negre, el barraquisme, el 600, els discos sorpresa Fundador i un cosmos regulat per la por a l'autoritat i pel sentiment de culpa emanat de l'única religió acceptada: la catòlica. La convivència entre el clero i el poder de la dictadura fluïa en un *mainstream* que semblava etern i indeturable. El Collell era una institució de la repressió

>> Estudiants al menjador de l'internat. (Font: ARXIU DEL MUSEU DEL COLLELL)

>> Un grup d'interns resant abans d'anar a dormir. (Font: ARXIU DEL MUSEU DEL COLLELL)

>> Museu del Collell. Es basteix a la part vella, allà on dormien i vivien els fàmuls. (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

ciudadana que, durant anys, el dogma catòlic va aplicar als ciutadans sense cap fre ni vergonya. Funcionava com una màquina ben greixada: els «fills de Déu» eren culpables pel sol fet d'haver nascut. El clàssic i misteriós pecat original. Regles, normes i lleis. Tot estava previst en la normativa repressora, inclús els càstigs pels mals pensaments. Era un món amb infules d'autarquia moral.

Mestres i alumnes de pagament

Corria la brama que a l'internat s'oferia bona educació. Era car (1.100 pessetes al mes per alumne) i això impulsava moltes famílies a creure que el fet de tenir els fills reclosos afavoria l'ensenyament. Representava que, en un lloc aïllat, s'impartia una de les millors virtuts de l'ensenyança: la disciplina. Per això, també s'hi portaven nens díscolos rebutjats d'altres escoles. Hi havia gent d'arreu. La majoria dels professors eren capellans, alguns dels quals havien estat apartats durant un temps de les seves parròquies. També hi havia mestres seglars (com el Sr. Gubau), represaliats després de la Guerra Civil i que no podien exercir en un col·legi «normal». Els professors no seguien cap orde religiós específic. Formaven una curiosa amalgama de personatges que, a banda de donar classe d'una manera rutinària, ruïnosa i mastegada, només es dedicaven a governar i a fer anar a rega la comunitat de quatre-cents alumnes. Els de pagament estaven instal·lats a la part

nova, ja fos en sales grans o en habitacions dobles, sobretot els germans. S'estudiava matemàtiques fent servir una plantilla quadriculada en la qual es manipulaven cigrons i, a qui feia l'ànec, el mestre li deia que posés els dits de la mà en punta per ventar-li un cop de regle.

L'escriptor i advocat Ponç Feliu deia això a *El Punt Avui*: «Els capellans que tenien cura de la disciplina ocupaven el cap de llargues taules del refectori. Compartien, doncs, taula, però no menjar, atès que, contrastant amb la sovint execrable ingesta oferta a l'alumnat, els servien davant de tothom productes força més plausibles. La jerarquització culinària no s'esgotava en el clergat: abastava també alguns alumnes, als quals es complementava el sopar, també davant de tothom, amb bistecs (els de casa bona) o truites (s'ha de suposar que els d'inferior nivell econòmic)». Hi havia un rebost fondo on es guardaven cistelles dins les quals cadascú hi tenia embotits, maionesa de pot, tubs de llet condensada i sobrassada que anaven a buscar a l'hora de berenar. Era un lloc al qual els fàmuls tenien accés i al qual s'esmunyien clandestinament per endur-se coses per menjar d'amagat.

Els fàmuls

El concepte *fàmul* ve del llatí i vol dir 'criat, servent de la comunitat d'un col·legi religiós'. Els fàmuls eren fills de famílies pobres que accedien a

l'educació gràcies a haver estat recomanats per entrar al Collell. A canvi, havien de treballar per als alumnes de pagament i per als capellans: entre altres tasques, havien de netejar l'edifici, fer els llits dels capellans, estar pendents de quan arribaven els alumnes de pagament per portar-los l'equipatge fins a les habitacions i rentar-los els peus en galledes metàl·liques. S'encarregaven de servir el ranxo als altres alumnes en uns menjadors immensos, en els quals, als alumnes de pagament, si la família pagava un extra, se'ls servia un bistec, mentre els companys devoraven el menú. Es reproduïa el classisme de la societat exterior. Per torns, un fàmul havia de fer guàrdia al costat d'un telèfon i despenjar si mai algú trucava, i llavors avisar el rector, que tenia el despatx a pocs metres de l'aparell. Vivien apartats en habitacions tan petites com cel·les a la part antiga, llòbrega i desballestada. Jugaven en un descampat allunyat que s'anomenava prat de les Delícies. A més de treballar, els fàmuls s'havien d'espavilar per arribar a l'hora a les classes que compartien amb els altres alumnes. L'estiu era la millor època per als fàmuls que tenien pares treballadors a l'internat. Eren pocs, l'edifici quedava buit i solitari i l'utilitzaven per passar-s'ho bé: n'eren els amos. Només s'havien de preocupar de tocar una campana quan s'acostava una romeria.

L'escriptor i periodista Rafael Nadal desgranava alguns dels seus records al *Diari de Girona*: «Jo era alumne de pagament, amb una vida miserable, amb un fred terrible, amb disciplina, rigor i càstigs, i només podia baixar a casa per Nadal i Setmana Santa. Però és clar, al cantó pots tenir algú que a més de tot això ha de treballar, els anomenats fàmuls, que entre altres feines havien de netejar els orinals de tota la comunitat. Però quan jo vaig estar al Collell, la figura del fàmul ja s'havia abolit». El 1969, la direcció encapçalada pel nou rector, Jaume Reixach, va iniciar reformes i es van suspendre els fàmuls (uns quants anys abans s'havien queixat de les seves penoses condicions al bisbe Narcís Jubany). Els alumnes tampoc ja no havien d'anar a missa cada dia al matí. Fins llavors hi assistien abans d'esmorzar i alguns es desmaiaven. L'historiador Jaume Sobrequés parla-va així dels anys cinquanta a les pàgi-

nes de *Presència*: «La pràctica religiosa era intensa i obligatòria, anàvem a l'església cinc vegades al dia: salutació al Santíssim, missa, visita al Santíssim, rosari i comiat al Santíssim. L'únic avantatge és que, en pocs anys, vàrem assegurar-nos la glòria eterna. No podíem llegir cap llibre, i ens havíem de limitar a escoltar aquell que hom llegia mentre menjàvem en silenci. Malgrat aquests aspectes tan negatius des del punt de vista formatiu, no recordo que hi hagués al Collell d'aquells anys una gran presència franquista i que la llengua catalana hi fos especialment discriminada».

Rebels

En qualsevol món tancat i dominat per un pensament sectari, es produïen rebel·lies. Contestar amb indiferència al capellà implicava haver de fer milers de còpies d'una frase tipus «No hablaré en clase». La canalla es divertia ficant la mà a dins de la mà-

quina de Coca-cola i furtant ampolles que, mentre un vigilava, eren consumides amb avidesa i rapidesa. També cremant papereres i tancant finestres perquè el mestre, capellà asmàtic, s'ofegués i quedés tan roig que semblés a punt d'explotar. Hi havia qui s'atrevia a preparar plans d'evasió i provava d'escapar-se, però era caçat camí de Banyoles: un capellà enviava els millors atletes a perseguir-lo i, després, se l'humiliava públicament. Escarni i miserable exercici de poder.

D'aquesta manera, allò que havia de ser una escola esdevenia una presó. Cadascú hi havia arribat per diferents qüestions i procurava escapar-se de la vigilància dels guardians. Un dels principals objectius era esmunyir-se del tedi que comportava l'horror de la rutina, aprofitar meandres per viure al marge del món establert: robar vi de les setrilleres o de la bodega (el bodeguer, gràcies al seu estat d'etílica generositat, en deixava la porta ober-

>> Una de les habitacions dels fàmuls. (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

ta), córrer i caçar serps, ocells i escorpins a pedrades a fora dels camps d'esport, fumar Celtas Cortos i escoltar la ràdio d'amagat darrere del frontó o fer expedicions fins al Torn, petita població veïna, per comprar tabac i robar xiclets. Tot passava d'una manera estricta. Era un món clos i amb poques esclertes. De nit, els alumnes anaven d'una habitació a l'altra passant per fora els balcons: s'hi jugaven la vida. Es reunien, xerraven, fumaven, bevien alguna cervesa de llau-na, feien cafè instantani amb un pot i espelmes. Els més atrevits rebutjaven confessar-se. Es defugien les bases d'ordre que, un cop a fora, havien de *perimetrar* les «bones persones». Obediència i rancuniosa lleialtat. Un dels càstigs més refinats estava reservat per al diumenge. Un cop resat el rosari, els alumnes baixaven esvalotats cap al cinema. Els castigats havien d'estar-se o bé al fons de la sala i d'esquena a la pantalla o bé al passadís.

Els nois que s'hi feien grans creïen que la realitat de la vida remetia al que aprenien a odiar i admetre: ser servil, no protestar i, sobretot, callar. Les preguntes sobre Déu, la moral i el sexe sempre s'acabaven amb un lacònic: «És qüestió de fe». Llei incontrovertible. El missatge era d'una fastuosa mediocritat. Els alumnes: ostatsges. Desitjaven oblidar l'estranya congregació, però, ai las!, els pares havien decidit portar-los-hi.

El periodista i honorable president de la Generalitat Carles Puigdemont explica això al llibre *Em dic Carles*:

«Del Collell tinc el record de molta gent. En Jaume Reixach, en Manuel Costa-Pau, en Josep Tero... Quan jo hi vaig anar també hi havia alguna generació de capellans que havien fet la Guerra Civil i que eren franquistes. D'altres no ho eren gens. Hi havia un xoc entre els que havien conegut el Seminari del Collell a l'època més dura i els capellans progressistes que venien i ens tocaven la guitarra. Per a mi el Collell va ser un espai d'expansió vital. Jo en discuteixo el valor pedagògic, l'internament no era un bon model. Però des del punt de vista d'experiència vital és impagable».

Abans del traspàs

Als anys vuitanta a l'internat hi va haver un canvi important i es va emplenar d'alumnes que provenien del fracàs escolar. Els capellans eren residuals. Aleshores el recinte era mixt i gairebé vuitanta noies d'un total de 450 alumnes dormien en una residència a Banyoles. En un principi havien estat junts: apocalíptica qüestió. Es permetia fumar als més grans en zones especials si tenien permís dels pares. No tenien hora fixada per anar a dormir i podien estar-se a la seva habitació llegint fins l'hora que volguessin. Tot i ser una esco-

>> Francesc Jiménez, exalumne, fent una xerrada als monitors de les colònies sobre la seva experiència a l'internat. (Autoria: CLAUDI VALENTI)

>> Els exalumnes Joan Gironès, Vicens Jiménez i el seu germà Francesc Jiménez, amb Xavier Llopart (assegut), el coordinador cultural del centre. (Autoria: CLAUDI VALENTI)

>> *Labassegadora arquitectura del Collèll, severa com una fàbrica, remet a les construccions sense ànima i a la vida encaixonada rere dels maons d'obra vista.* (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

la catòlica, no es bastia amb deures i obligacions religioses. Els mestres defugien el «perill» que els alumnes esdevinguessin ateu com a reacció en contra d'una formació religiosa estricta. L'estada mensual costava unes 50.000 de les antigues pessetes per alumne. Hi havia fills d'exalumnes amb problemes de comunicació. Fracàs escolar. La majoria provenia de famílies desestructurades. Sense ser, *stricto sensu*, un correccional, el centre feia aquesta funció. Es fomentava la convivència i la socialització a l'hora d'aconseguir el rendiment escolar. L'experiment es va tancar l'any 1998. L'internat havia mort.

L'actualitat

El 2018 el Collèll s'ha convertit en un territori que no concorda amb cap de les anteriors etapes històriques. Funciona com una casa de colònies. Durant les estades dels diferents grups de mainada d'arreu del país que hi passen uns dies (manté capacitat per a cinc-cents persones) s'activen un munt d'activitats de lleure i d'aprenentatge vital. El periodista i documentalista Xavier Llopart és qui en coordina la vessant cultural: ha impulsat la creació d'un museu gràcies a haver trobat un important arxiu de fotos, documents i llibres a l'edifici (en una petita biblioteca que sempre va estar amagada als interns). Antics alumnes

fan xerrades als monitors i expliquen la seva experiència al centre. D'aquesta manera, els nous ensenyants valoren un lloc que ha tingut moltes ombres (llegenda negra) i que, al final, s'ha convertit en un espai de llum i de poderoses riallades de felicitat.

>> *La biblioteca del Collèll, que els interns no van trepitjar mai i que ara es pot visitar.* (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)

>> *El Collèll actualment rep milers de nens i joves que gaudeixen de la natura i d'un espectacular escenari.* (Autoria: CLAUDI VALENTÍ)